

KAUZA NEHCENÉHO VOJENSKÉHO BISKUPA BOMBERU V KOREŠPONDENCII MEDZI SVÄTOU STOLICOU A APOŠTOLSKOU NUNCIATÚROU V PRAHE

THE CASE OF THE UNWANTED MILITARY BISHOP BOMBERA IN THE CORRESPONDENCE BETWEEN THE HOLY SEE AND THE APOSTOLIC NUNCIATURE IN PRAGUE

Tomáš HUĎA

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 08. 11. 2022

Schválený: 12. 12. 2022

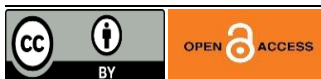
Vydaný: 31. 12. 2022

ABSTRACT

The presented study attempts a more detailed description of the reasons behind the dismissal of the field superior and military general vicar, Msgr. Josef Bombera. This church prelate fell out of favor after he visited Rome during the Hus celebrations in 1925 and paid his respects to the then Pope. In the historical context of its time, this act was considered by the government of Czechoslovakia as a betrayal of national ideas. From that moment on, the government tried to eliminate him. After reaching the service age, he was sent to pension, but from the point of view of the church, it was necessary to secure a proper place for bishop Bombera. After considering more or less suitable alternatives to Bombera was offered the post of provost of the canonry in Stara Boleslav. However, even against this appointment, the then government protested. However, the Holy See did not intend to be restricted by the Czechoslovak government. The looming deadlock was paradoxically ended by the sudden death of bishop Bombera.

KEYWORDS

Holy See, Apostolic Nuncio, Bishop, Provost, Renunciation, Government

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Dejiny duchovnej služby v československej armáde do roku 1939 sú prebádané zatiaľ len okrajovo. Uvedená štúdia chce prispieť k lepšiemu chápaniu počiatkov katolíckej vojenskej duchovnej služby v dvadsiatych rokoch 20. storočia najmä na pozadí neslávne

známeho prípadu Josefa Bomberu na základe štúdia korešpondencie medzi apoštolskou nunciatúrou v Prahe a Svätou Stolicou reprezentovanou Štátnym sekretariátom.

1 HISTORICKÁ POZNÁMKA

V marci 1923 po peripetiách generálneho superiora Antonína Voneša¹, ktorý po dlhých obštrukciách napokon zaslal zrieknutie sa úradu vojenského vikára sekretárovi konzistoriálnej kongregácie² kardinálovi Gaetanovi De Lai³, prišla denná tlač so správou, že štát už menoval nového vojenského vikára, istého kňaza Josefa Bomberu. Apoštolský nuncius mons. Clemente Micara⁴ oslovil ministra verejného zdravotníctva a telesnej výchovy mons. Šrámeka⁵ z Československej strany lidovej⁶, aby pri menovaní ordinára do cirkevného úradu spojeného so starostlivosťou o duše štát čakal na menovanie kandidáta Svätej Stolice, ktorá udelí menovanému príslušnú jurisdikciu a nevyhnutné fakulty.⁷ Mons. Šrámek sa stretol s ministrom zahraničných vecí Edvardom Benešom a ministrom národnej obrany Františkom Udržalom, a spomínanú vec prerokovali. O údajnom menovaní Bomberu zo strany štátu nič nevedeli a kandidáta osobne nepoznali.

Vojenský duchovní počas pôsobenia Antonína Voneša (a aj jeho pričinením) neprežívali najlepšie obdobie z viacerých príčin. Podľa výpovedí apoštolského nuncia v Československu Clemente Micaru ich pastoračné povinnosti boli obmedzené na úradnícku

¹ Antonín Voneš (1856 – 1925) bol vojenský duchovný a prvý prednosta katolíckej vojenskej duchovnej správy v armáde prvej československej republiky. V roku 1919 bol povýšený do funkcie generálneho superiora a bola mu pridelená hodnosť generála duchovnej služby. V roku 1922 bol poslaný do výslužby.

² V súčasnosti Kongregácia pre biskupov.

³ Gaetano de Lai (1853 – 1928) bol taliansky prelát, ktorý pôsobil ako podsekretár a neskôr ako sekretár koncilovej kongregácie. V roku 1907 bol kreovaný za kardinála a v roku 1911 prijal biskupskú vysviacku. V tom istom roku sa stal prefektom konzistoriálnej kongregácie.

⁴ Clemente Micara (181879 – 1965) bol v rokoch 1920 – 1923 apoštolským nunciom v Prahe.

⁵ Mons. Šrámek (1870 – 1956) bol katolícky kňaz a politik. V rokoch 1922 – 1948 sa angažoval vo vysokej politike a bol ministrom vo viacerých vládach. Apoštolský nuncius Micara ho charakterizoval ako zbožného kňaza jednoduchého života a verného služobníka cirkvi a ľudských práv. Sám Šrámek o sebe hovoril, že napriek tomu, že sa mnoho ráz pomýlil, netúži po ničom, len aby mu Pán dožičil vrátiť sa a slúžiť do cirkvi pápeža a pre pápeža.

⁶ Československá strana lidová začiatkom roku 1921 začala vydávať stranické noviny – Lidové listy – ktoré s veľkou horlivosťou bránili katolícku cirkev kritizujúc aj predstaviteľov vlády. Denník bojoval aj proti schizmatickej Československej cirkvi, najmä proti rozkolníckemu kléru cirkvi, ktorý žiadal príliš veľa reforiem. Taktiež sa profilovala ako antagonista proti českého nacionalizmu, ktorý ešte počas rakúskej nadvlády rozsieval aniklerikalizmus, ktorý významne sťažoval život katolíckej cirkvi a jej kléru. Dňa 13. marca 1922 strana organizovala v Prahe demonštráciu proti rovnakému zaobchádzaniu cirkví, na ktorej sa zúčastnilo okolo 10.000 katolíkov. Archivium Sanctae Sedis (ďalej len (ASS), fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zložka (ďalej len zl.) Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri sulla azione del Partito popolare – mons. Sramek, Segretario di Stato di Sua Santità, 14. 3. 1922.

⁷ ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. Dimissioni di Mons. Vones, Ordinario Castrense, Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di Stato di Sua Santità, 8. 2. 1922.

činnosť. Nevykonávali duchovné cvičenia, nestretávali sa na konferenciách alebo odborných seminároch a cítili sa byť absolútne nezávislí od miestnych ordinárov a od akejkoľvek kontroly. Do vojenského vikariátu zasahovali vojenské authority, či už vo veciach týkajúcich sa samotných kňazov alebo išlo o náboženské aktivity.⁸

Vojenské authority boli podľa Micaru priveľmi zhovievavé k mnohým – ako sám hovorieval – „schizmatickým cirkvičkám“, najmä k rozkolníckej Československej cirkvi, a zámerne a prostredníctvom všetkých prostriedkov všemožne sťažovali katolícke aktivity až do tej miery, že vojakov v útvaroch podporovali k apostázam z katolíckej cirkvi.⁹ Apoštolský nuncius sa nevedel preniesť cez historický fakt, že katolícka cirkev po zániku habsburskej monarchie považovaná za obhajkyňu monarchistických myšlienok, bude v novej republike terčom celospoločenskej kritiky. Ministerstvo obrany podporilo v Čechách spoločensky značne rozšírený protikatolícky afekt aj tým, že zriadilo vojenský vikariát Československej cirkvi¹⁰ (Frýdl, 2010), na čele ktorého bol menovaný Antonín Jakl, ktorý bol v minulosti prelátom a prepoštom duchovnej starostlivosti v rakúskom námorníctve v Pole. Hoci bol starší, z katolíckej cirkvi odišiel v roku 1921 a oženil sa s mladou ženou – sestrou istého zamestnanca na ministerstve zahraničných vecí. Zriadeniu tohto vikariátu predchádzalo tajné spoločné stretnutie ministra obrany s reprezentantmi pokrokových myšlienok, najmä s Cirkvou českobratskou, schizmatickou Československou cirkvou a ďalšími minoritnými cirkvami. Paradoxné na tom bolo aj to, že katolícky vojenský vikariát fakticky sídlil v dome kapitulného prepošta na Vyšehrade a do týchto priestorov sa mal nastahovať aj úrad duchovnej starostlivosti protestantov a teda aj Jaklov vikariát.¹¹

⁸ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. Nomina dell'Ordinario castrense da parte del Governo. Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di Stato di Sua Santità, 21. 2. 1922.*

⁹ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. Nomina dell'Ordinario castrense da parte del Governo. Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di Stato di Sua Santità, 21. 2. 1922.*

¹⁰ *Schizmatická československá cirkev (od roku 1971 československá cirkev husitská) vznikla 8. januára 1920. Jej vznik spôsobil odpad vyše poldruha milióna českých katolíkov od viery. Mnohí českí kňazi sa už od 1919 angažovali v súvislosti s českou reformnou Jednotou katolíckeho duchovenstva, mnohí patrili medzi dôverníkov. Táto jednota myšlienkovu nadväzovala na zrušenú organizáciu s rovnakým názvom z rokov 1902 – 1907, ktorá zastávala vo svojom „programovom vyhlásení“ modernistické postoje v otázkach liturgie, zrušenia celibátu a snahy o autonómnu československú cirkev s patriarchátom v Prahe. Na Slovensku Jednota nemala dostatočnú podporu. Dňa 27. novembra 1919 na schôdzi dôverníkov pod dojmom emotívneho vystúpenia slovenského kňaza Albína Krásnu bol prijatý názov „Cirkev československá“. Zároveň prišiel s 13 000 podpismi a žiadal uplatniť požiadavku zavedenia národného jazyka do liturgie a úpravu celibátu. Albín Krásna nikdy do Československej cirkvi nevstúpil a až do konca života zostal rímskokatolíckym vojenským duchovným. Porov. FRÝDL, D. Zrod cirkve československé husitské. In: Husuvsbor.cz [online]. [cit. 20.01.2017], Dostupné na internete: http://www.husuvsbor.cz/?page_id=230.*

¹¹ *Tamtiež. Rehoľným kňazom pôsobiacim vo vojenskom prostredí nuncius odporúčal, aby sa vrátili do svojich rehoľných domov a ich úrad a kánonické jurisdikcie by prevzali sekulárni kňazi so skúsenosťami s pastoráciou v armáde.*

2 MONS. JOSEF BOMBERA

Narodil sa 4. decembra 1870 v Jesenici pri Litovli. Bol kňazom Brnenskej diecézy a doktor teológie. Po svojej kňazskej vysviacke v roku 1894 pôsobil v Kyjove na južnej Morave. Od roku 1896 pôsobil ako vojenský kaplán a učiteľ náboženstva, nemeckého jazyka a dejepisu na kadetskej škole v chorvátskom Kráľovci a neskôr v Brne – Kráľovom Poli. Počas Veľkej vojny pôsobil v kadetskej škole a vo vojenskej nemocnici v Brne. Po jej skončení pôsobil v hodnosti podplukovníka a vo viacerých funkciách na Zemskom vojenskom veliteľstve. Stal sa poľným superiorom v hodnosti plukovníka. Generálsku hodnosť prijal v decembri 1921. Titul monsignora získal ešte z čias vojenského vikára Rakúsko-Uhorska Bielika ako odmenu za horlivosť a príkladné kňazské správanie počas Veľkej vojny. V roku 1922 bol preložený na Ministerstvo národnej obrany v Prahe, kde zastával funkciu prednostu katolíckej skupiny.¹² (Laňka, 2017)

V roku 1923 sa stal pápežským prelátom a pražský arcibiskup Kordač ho vymenoval za generálneho vikára s riadnou jurisdikciou nad katolíckmi v československej armáde. Biskupskú konsekráciu prijal 5. októbra 1924 a stal sa titulárnym biskupom Hieropolským.¹³ Konsekrácii však predchádzali viaceré nedorozumenia.

3 BISKUP A GENERÁLNY SUPERIOR

Apoštolský nuncius nemal námietky voči Bomberovi; jednalo sa o dobrého kňaza. Isté nepochopenie medzi Svätou Stolicou a mladou republikou bolo spôsobené neskúsenosťou československej vlády, ako aj neexistenciou medzinárodnej zmluvy (konkordátu) medzi oboma štátnymi subjektmi. Sám Bombera ubezpečoval apoštolského nuncia a Svätú Stolicu, že v danej veci nič nepodnikal a jeho menovanie zo strany ministra obrany bolo vykonané bez jeho vedomia a bona fide.¹⁴ Micara mu pripomenul, že Voneš používal jurisdikcie aj po svojom zrieknutí sa a preradení do penzie. Jedine po oficiálnom prijatí jeho zrieknutia bolo možné začať agendu vedúcu k menovaniu nového vojenského ordinára.¹⁵ Vo veci sa následne angažoval minister mons. Šrámek, ktorý priznal, že vláda nekonala správne. Ospravedlňoval sa tým, že v danom období bol Šrámek práceneschopný¹⁶ a konanie vlády vo

¹² Porov. LAŇKA, J. *Vojenská duchovní služba v československé armádě v letech 1918 – 1939 se zvláštním přihlédnutím k římskokatolické církvi. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2017, s. 81 – 82.*

¹³ *Tamtiež*, s. 83.

¹⁴ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. Nomina dell'Ordinario castrense da parte del Governo. Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di Stato di Sua Santità, 21. 2. 1922.*

¹⁵ *Tamtiež*.

¹⁶ *Mons. Šrámek bol obeťou ťažkej autonehody, pri ktorej utrpel vážne zranenie hlavy s otrasom mozgu (rana dlhá 18 cm) spojenú s veľkou stratou krvi. Pri veľmi pomalej regenerácii hrozila otrava krvi. ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di Nunzio*

veci nového vikára nebolo menovaním, ale len prezentovaním a odporúčaním daného kňaza, ktorého meno vláde predniesol samotný Šrámek. Tým sa chcel vyhnúť zvažovaniu iných kandidátov, ktorí neboli na úrad vikára vhodí a mylne predpokladali, že v ich prospech zaváži politický vplyv. Počas Šrámekovej choroby preto vládna moc považovala meno Bomberu za „bernú mincu“.¹⁷

Štátny sekretár mons. Pietro Gasparri¹⁸ reagoval listom z 1. marca 1922, v ktorom jasne deklaroval, že Bomberu nemenuje na úrad vojenského vikára a neudelí mu nevyhnutnú jurisdikciu. Tiež pripomenul, že svojvoľné konanie zo strany vlády bude v budúcnosti potrestané exkomunikáciou *latae sententiae*.¹⁹ Štátny sekretár mons. Gasparri zároveň vyzval Bomberu, aby vôľu Svätej Stolice prezentoval československej vláde a vyjadril tak sklamanie Vatikánu z nezvyčajných a bezprecedentných postupov spojených s menovaním vojenského vikára.²⁰

Na základe pozorovania danej situácie Svätá Stolica prostredníctvom konzistoriálnej kongregácie žiadala apoštolského nuncia o jej názor v otázke celkového riadenia duchovnej služby v armáde. Do úvahy prichádzali dve alternatívy: buď budú vojaci a ich duchovní podriadení jednotlivým diecéznym biskupom na ich území s patričnými kánonickými fakultami alebo bude duchovnou službou poverený pražský arcibiskup s vojenským generálnym vikárom, ktorému budú Svätou Stolicou udelené náležité kánonické fakulty a jurisdikcie.²¹

Apoštolský nuncius Micara predložil oba návrhy konferencii biskupov Československa. Tá vo svojej správe ešte zo zasadania konaného 30. novembra 1921 akceptovala návrh, podľa ktorého by bol vojenským ordinárom biskup alebo arcibiskup pražský, ktorý by si zvolil svojho generálneho vikára ad hoc, čo sa zdalo byť oveľa vhodnejším a praktickejším riešením tejto otázky.²² Tento krok nechcel zrušiť inštitúciu vojenského duchovenstva. Išlo o zaradenie vojenských duchovných pod jurisdikciu pražského arcibiskupa a tak poskytnúť garancie

---

apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri sulla azione del Partito popolare – mons. Sramek, Segretario di Stato di Sua Santità, 14. 3. 1922.

¹⁷ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Nomina dell'Ordinario castrense da parte del Governo. Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di Stato di Sua Santità, 15. 3. 1922.*

¹⁸ *Pietro Gasparri (1852 – 1934) bol od roku 1907 kuriálny kardinál. V roku 1914 ho pápež Benedikt XV. vymenoval za štátneho sekretára Svätej Stolice. Tento úrad zastával do roku 1930. Angažoval sa pri vytvorení Kódexu kánonického práva (1917) a stál za Lateránskymi zmluvami (1929). V rokoch 1926 – 1934 bol kamerlengom – kardinálom, ktorý počas pápežskej sedesvakancie zastupuje pápeža i Vatikánsky štát.*

¹⁹ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di cardinale Gasparri al nunzio apostolico di Praga mons. Micara, 1. 3. 1922. Trest exkomunikácie latae sententiae je udelený spáchaním stanoveného deliktu, a to aj bez následného uvalenia trestu dekrétom alebo rozsudkom.*

²⁰ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di cardinale Gasparri al nunzio apostolico di Praga mons. Micara, 14. 3. 1922.*

²¹ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di cardinale Gasparri al nunzio apostolico di Praga mons. Micara, 1. 9. 1922.*

²² ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di Nunzio apostolico di Praga mons. Micara al Segretario di Stato Cardinale Gasparri, 23. 10. 1922.*

cirkevnej disciplíny a presného dodržiavania kňazských povinností s tým, že by vojenský kapláni neprestali podliehať generálnemu vikárovi legitímne vybratému spomedzi nich. Špeciálny generálny vikár by bol súčasne „*vedúci sekcie a referent na ministerstve obrany pre veci týkajúce sa duchovnej starostlivosti v armáde (...) V mene arcibiskupa by vybavoval administratívu týkajúcu sa premiestnení, výsluh, menovaní, povyšovaní atď., skrátka všetko to, čo sa organicky týka vojenského kléru*“.²³ Propozícia biskupov vyžadovala zrušiť dovtedajší úrad vojenského vikára s riadnymi fakultami a transformovať ho na generálneho vikára, pod dohľadom a závislosťou pražského ordinára majúceho kánonickú jurisdikciu v armáde voči kaplánom ako aj väčšiu autoritu voči vláde.²⁴ Prakticky to znamenalo nestratiť dosah biskupskej konferencie na duchovných i vojakov v armáde a zabezpečiť duchovnú jednotu kléru v celej republike.

Svätý Otec Pius XI. sa o duchovnú starostlivosť v československej armáde živo zaujímal. Štátny sekretár mons. Gasparri ho o všetkom podstatnom informoval a pápež dokonca študoval všetky správy apoštolského nuncia Micaru. Pius XI. vo veci rozhodol tak, že riadenie duchovnej služby v armáde zverí len jednému, t. j. pražskému arcibiskupovi. Nariadil štátnemu sekretárovi, aby zaslal Micarovi potrebné direktívy a zároveň dekrét adresovaný arcibiskupovi Prahy.²⁵ Menovacie dekréty boli na pražskú nunciatúru odoslané 29. novembra 1922.²⁶

Prakticky súčasne s vybavovaním tejto vatikánskej agendy došiel na pražskú nunciatúru list od ministra zahraničných vecí Beneša, ktorý naliehavo prosil o urýchlenie riešenia tejto otázky. Micara ubezpečil Beneša, že otázka menovania vojenského ordinára bude Svätou Stolicou aj vzhľadom na potreby vlády definitívne a uspokojivo vyriešená tak, „*aby bola zabezpečená duchovná služba katolíkov, ktorí bojujú pod jej zástavou*“.²⁷ Beneš prijal túto správu s vďakou a zdanlivým uspokojením bez námietok. Požiadal nuncia o informáciu v písomnej forme. Po skúsenostiach z minulosti však nuncius Micara ostal voči Benešovi značne rezervovaný a onedlho sa ukázalo, že sa nemýlil. Beneš poslal Micarovi niekoľko nót, z ktorých najzávažnejšia bola tá z 30. decembra 1922. V uvedenej nóte minister protestoval proti postupom Svätej Stolice. Veľmi chabo argumentoval tým, že nebol vypočutý názor vlády a ani nebol vyžiadaný jej súhlas, čo bolo spôsobené nepochopením regúl duchovnej služby v armáde. Nástojil na tom, že v období monarchie jestvoval najvyšší vojenský rozkaz, ktorým bol menovaný vojenský vikár a že Svätá Stolica ho akceptovala a odobrila vydaním náležitých fakúlt. Beneš žiadal, aby v danej veci rokoval štátny sekretár

²³ Tamtiež.

²⁴ Micara žiadal Gasparriho o povolenie rokovať v tejto veci s vládou ČSR. Micara k tomu dodal: „*predpokladám, že pán Beneš, aby nezradil princípy, ktoré si stanovil, sa chystá robiť ťažkosti*“.
Tamtiež.

²⁵ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. . Lettera di cardinale Gasparri al nunzio apostolico di Praga mons. Micara, 20. 11. 1922.*

²⁶ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. . Lettera comune di cardinale Gasparri al nunzio apostolico di Praga mons. Micara, 29. 11. 1922*

²⁷ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di Nunzio apostolico di Praga mons. Micara al Segretario di Stato Cardinale Gasparri, 2. 1. 1923.*

Gasparri priamo s ním a aby pozdržal začiatok platnosti už vydaného menovacieho dekrétu pre pražského arcibiskupa. Pápežské listiny považoval za neuskutočnené a nástojil na tom, aby sa diskusia v danej otázke začala ex novo.²⁸

Dôvera Svätej Stolice voči československej vláde bola minimálna. Aj keď v nej pôsobili dvaja ministri-katolíci, jeden dokonca katolícky kňaz (mons. Šrámek) a druhý minister spravodlivosti Josef Dolanský, politika vlády boja zjavne protikatolícka. Štátny sekretár Gasparri vyčítal Šrámekovi protikatolícke zákony a vplyv schizmatickej Československej cirkvi na vládu. Šrámek oponoval tým, že: a) protikatolícke zákony boli prijaté ešte pred príchodom Československej strany lidovej na jeho ministerstvo a nepriateľstvo proti katolíckej cirkvi je počas jeho úradu menšie ako predtým, b) sľúbil, že sa v budúcnosti pokúsi vyhnúť všetkým úmyslom poškodiť cirkev, c) po vstupe do vládnej koalície schizmatická cirkev nemala obsadenie v žiadnej cirkevnej inštitúcii a žiadna katolícka ustanovizeň nebola vládou diskriminovaná. d) prisľúbil, že urobí kroky k reštitúcii katolíckych kostolov, avšak bránila mu v tom úradná byrokracia ako aj niektorí vládni činitelia, e) tri katolícke inštitúcie boli vrátené Slovákom, čo však len zhoršilo vtedajšiu situáciu, f) počas jeho úradovania ako ministra vláda republiky nijako nepomohla Československej cirkvi, avšak nemôže zabrániť pomoc schizmatikom zo strany konkrétnych ministrov, g) Šrámek nevedel zaručiť, že všetky prisľuby budú dosiahnuté, avšak nebolo treba zabúdať na jeho úspechy: zamietnutie odľuky, konfiškácií cirkevných dohier atď., h) sám sa rozhodne vyjadril proti zrušeniu výstavby nemocnice sestier boromejok, ktorú už pravdepodobne neovplyvní, i) Československá strana lidová sa ani v najmenšom nebude miešať do menovaní biskupov a rozhodnutia Svätej Stolice v danej veci akceptujú so všetkou zbožnosťou a pokorou, j) jeho menej priaznivé vyjadrenie na kandidatúru Michala Bubniča²⁹ za rožňavského sídelného biskupa boli subjektívne, pretože mal z neho zlý pocit na základe ich spoločnej korešpondencie.³⁰ V každom prípade svoje pôsobenie videl ako veľmi náročné a to nielen kvôli apriórnej opozícii vtedajšej vlády, ako aj prílišnej útočnosti militantných katolíckych kruhov v republike. K zastávaniu svojho úradu bol Šrámek indiferentný: ak to bude potrebné, odstúpi, ak nie zostane členom vlády len preto, aby pomohol cirkvi. Spolu so svojim katolíckym kolegom, ministrom Dolanským boli jediní, ktorí rezistovali voči mnohým protivníkom cirkvi. Napokon prisľúbil, že sa proti cirkvi nebudú konať žiadne protivenstvá, naopak, urobí všetko pre to, aby napravil všetky škody napáchané predchádzajúcimi vládami.³¹

Platnosť rozhodnutia Svätej Stolice to nezmenilo. Za vojenského vikára bol menovaný pražský arcibiskup mons. František Kordač, ktorý sa bezprostredne po prevzatí menovacieho

²⁸ *Tamtiež.*

²⁹ *Michal Bubnič (1877 – 1945) bol v roku 1925 menovaný za apoštolského administrátora Rožňavskej diecézy. V roku 1939 sa stal jej sídelným biskupom.*

³⁰ *ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri sulla azione del Partito popolare – mons. Sramek, Segretario di Stato di Sua Santità, 14. 3. 1922.*

³¹ *Tamtiež.*

dekrétu a kánonických fakúlt ujal úradu. Za svojho generálneho vikára a zástupcu vybral práve mons. Jozefa Bomberu, osobu, ktorú prostredníctvom apoštolského nuncia ocenila aj Svätá Stolica. Ministerstvo obrany prijalo túto správu s nadšením najmä vzhľadom na definitívne vyriešenie niekoľko mesiacov trvajúceho problému. Apoštolský nunciatus Micara evidentne predpokladal, že Beneš a jeho ministerstvo pripraví formálny protest, len aby mohli poškodiť celej veci a oslabiť katolícku cirkev. Prezident republiky Masaryk však nechcel otvorene prerušiť styky so Svätou Stolicou, aspoň nie nateraz, pretože by to bolo bezprecedentnou diplomatickou samovraždou. Štát by prišiel o značné privilégia vyplývajúce z konkordátu podpísaného ešte s Rakúsko-uhorskou monarchiou, ako aj stratou nezanedbateľného vplyvu na miestnu cirkev.³²

Formálny protest československej vlády bol adresovaný Svätej Stolicy dňa 13. januára 1923 prostredníctvom vyslanca pri Svätej Stolicy Václava Palliera. Štátny sekretár kardinál Gasparri zostal prekvapený z toho, že akt Svätej Stolicy, ktorý bol vo svojej podstate bilaterálne akceptovateľným kompromisom, vyvolal medzi vládou a Vatikánom ďalšie nedorozumenia a vyústil do písomného protestu československej vlády. Gasparri prízvukoval, že odvolávanie sa na konkordát z čias monarchie je prekonaným anachronizmom, ktorý nemá nič spoločné s aktuálnou situáciou.³³ V kuloároch blízkych vláde sa hovorilo o tom, že vláda pôvodne pri menovaní vojenského vikára chcela konať na vlastnú päsť a nemala v úmysle si ani vypočuť mienku Svätej Stolice, v ktorej kompetenciách bolo poveriť nového vojenského vikára patričnými kánonickými fakultami. V takomto prípade by Svätá Stolica iste podala oficiálny protest cestou apoštolského nuncia v Československu. Osoba arcibiskupa Kordača však bola podľa mienky kardinála Gasparriho mimoriadne vhodná a akceptovateľná aj vládou a nepochybne by medzi ním a vládou panovalo porozumenie a vzájomný rešpekt.³⁴

Otázkou zostáva, prečo bol arcibiskup Kordač a jeho menovanie neprijateľným v očiach vlády. Zdá sa, že problémom nebol tento vynikajúci človek a biskup. Problémom bolo zdanlivé oklieštenie kompetencií vlády v tak zásadnej štátnej inštitúcii, akou nepochybne bola armáda.

4 KAUZA BOMBERA

Josef Bombera, ktorý sa v roku 1924 stal titulárnym biskupom hierapolským, prijal vojenskú funkciu generálneho superiora – vrchného kaplána v armáde. Dňa 2. septembra 1925 bol odvolaný a poslaný do výslužby. Postup jeho preradenia do výslužby bol veľmi zvláštny. Bol pozvaný na ministerstvo obrany, kde mu istý generál v mene ministra obrany

³² ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di Nunzio apostolico di Praga mons. Micara al Segretario di Stato Cardinale Gasparri*, 2. 1. 1923.

³³ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di cardinale Gasparri al nunzio apostolico di Praga mons. Micara*, 9. 3. 1922.

³⁴ *Tamtiež.*

Udržala predložil opatrenia, ktoré vo svojej dikcii vyznievali jednoznačne v neprospech Bomberu a ktoré mal podpísať. Fakticky išlo o hanopis, v ktorom mu vytýkali tieto priestupky:

1. mal vydávať vojenskému duchovenstvu inštrukcie náboženského charakteru, na ktoré mal ponajprv žiadať o písomné povolenie od Ministerstva národnej obrany,
2. počas svojej neprítomnosti 6. júla roku 1925 istý vojenský kňaz sňal vo vojenskom kostole v Jozefově zástavu, ktorá bola vztýčená k úcte Jána Husa,
3. pretože organizoval púť do Ríma v čase Husových slávností po tom, ako apoštolský nuncius Marmaggi³⁵ odcestoval na protest do Ríma.³⁶

V prvom bode išlo o inštrukcie, ktoré mali čisto cirkevný, a teda nie vojenský charakter, na ktorý mal Bombera dokonca tichý súhlas ministra. V druhom bode Bombera nemal vedomosť o incidente a nevedelo sa, či išlo o štátnu alebo husitskú zástavu. Jedine tretí motív mohol byť závažnejší a dôvodom k vydaniu tohto opatrenia.³⁷ Bombera bol vojenskou radou poslaný na trvanú dovolenku.

Mons. Bombera prirodzene nepodpísal predkladané nespravodlivé obvinenia, ktoré ho pozbavovali nielen úradu vrchného vojenského kaplána, ale aj hodnosti a generálskej mzdy. Dokonca sa prípadu ujali komunistické a liberálne denníky, ktoré v Bomberovej účasti ako generála na púti v Ríme videli provokáciu, ktorá by si zaslúžila zbavenia úlohy vrchného kaplána v armáde. Denník vojenských legionárov Národní Osvobození, po tom, ako československých pútnikov prijal sám Svätý Otec, navrhoval zrušiť úrad vojenského biskupa ako nepotrebný. Legionári (chargé d'affaires Antonio Arata ich považoval za zlodejov a vreckárov v Rusku a zradcov v Taliansku) k tomu navrhovali zrušiť vojenské kaplnky a kostoly, vojenských kaplánov buďto presunúť do zálohy alebo ich rekvilifikovať na kultúrnych referentov. Konanie generála Bomberu bolo potrebné podrobiť vyšetrovaniu s uverejnením konečných výsledkov vyšetrovania. Jeho preradenie do výsluhy malo byť

³⁵ *Francesco Marmaggi (1876 – 1949) bo lv rokoch 1923 – 1928 apoštolským nunciom v Československu. Od 6. júla 1925 však pôsobil v Ríme, kde po intervencii Svätej Stolice odišiel na protest proti okázalým slávnostiam výročia úmrtia Jána Husa, ktoré mali protikatolícky charakter.*

³⁶ *ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 3. september 1925. Koncom jubilejného roku 1925 zorganizoval Bombera púť do Ríma ako poďakovanie za svoje biskupské sviatenie. V priebehu tejto púte prekladal a predčítal československým pútnikom list pápeža Pia XI. V tomto liste pápež odsúdil štátny charakter osláv výročia upálenia Jána Husa, ktorý vyvolal napätie medzi československým štátom a Vatikánom a vyvrcholil tzv. „Marmaggiho aférou“ – odvolaním apoštolského nuncia Marmaggiho z Prahy z dôvodu provokatívneho vyvesenia husitskej zástavy namiesto štátnej zástavy na pražskom hrade (tomuto aktu predchádzali ďalšie protikatolícke manifestácie). Francesco Marmaggi sa do Prahy vrátil až v januári 1928 po podpísaní Modus vivendi. Československí pútnici reagovali na prečítanie denníka búrlivým potleskom, čo sa stretlo s veľkým nepochopením až odsúdením najmä zo strany poslancov sociálnej demokracie. Vyhlásili, že sa biskup ako vojak nemá v čase konfliktu zúčastňovať osláv pápežstva. Poslanci Jaroslav Marek a Ján Slavíček vo svojej interpelácii ministerského predsedu a ministra obrany Bomberovo počínanie označili za úsilie o demoralizovanie vojenského duchovenstva.*

³⁷ *Tamtiež*

disciplinárnym potrestaním za „demonštráciu“ vo Vatikáne.³⁸ Denník České Slovo dokonca išiel tak ďaleko, že účasť vrchného kaplána generála Bomberu na púti do Ríma a Vatikánu, na ktorej mal pápež mimochodom atakovať republiku, považoval za útok na suverenitu štátu a potenciálne schvaľovanie manifestácií proti štátu.³⁹

Podľa mienky nuncia mali na vzniknutú situáciu mať vplyv aj tajné dohody medzi agrárnikmi a socialistami. Nemenej významný vplyv v armáde mal aj protestantský element. Podľa nuncia išlo o protestantského vojenského kaplána, plukovníka Lúkáška, ktorý ešte pred povýšením Bomberu do generálskej hodnosti mal eminentný záujem o túto vojenskú hodnosť. Bomberu pri všetkých tortúrach podporoval apoštolský mincius Margmaggi, ktorý ho uisťoval o modlitbách a duchovnej podpore od samotného Svätého Otca, ktorý mal o týchto udalostiach dostatok informácií.⁴⁰

Bolo pochopiteľné, že sa Bomberovi dostalo veľkej podpory aj od vojenského vikára – pražského arcibiskupa Kordača a to aj v prípade, ak by sa generálny vikár postavil pred súdne tribunály štátu. Zdá sa však, že aj „ľudovci“ sa nanešťastie dostali pod silný vplyv socialistov a schizmatikov, ktorí mali dosah na takmer všetky politické a vládne kruhy. Bolo veľmi tristné, že katolícky biskup, navštíviac Svätého Otca, viditeľnú hlavu cirkvi počas púte v Ríme, bol považovaný za zradcu a preto najmä antiklerikálni socialisti žiadali jeho hlavu. Apoštolský nuncius navrhoval, *„aby Svätý Otec adresoval Bomberovi slová útechy a svoje osobitné požehnanie, aby ho podporil v tejto okolnosti. On (Bombera) je vynikajúci prelát, a hoci uprostred veľmi vážnych ťažkostí, aby pokračoval vo svojom múdrom a systematickom pláne kresťanskej obnovy v armáde. Miera protivenstiev konaných proti nemu jasne poukazuje na vôľu protivníkov náboženstva a katolíckej cirkvi zabrániť obnove a dokonca novej ľavičiarkej tendencii vyvolanej v katolíckom prostredí, počnúc istého druhu laického katechizmu rozšíreného so súhlasom Ministerstva národnej obrany v radoch vojakov až po protestantizáciu československého vojaka.“*⁴¹

Dôvod odvolania Bomberu bol teda každému zrejmý; pre odmietavý postoj k husitským oslavám bol poslaný do výslužby. Generálny vikár odmietol podpísať spomínaný hanopis predkladaný ministerstvom, ktorý ho preradoval do výslužby, pretože neuznal uvádzané dôvody považujúc ich za vymyslené a nesprávne. Následne si minister obrany Udržal vyfabuloval nárok na neobmedzenú právomoc aj nad duchovnými a v Osobnom vestníku Ministerstva národnej obrany z 5. septembra 1925 ho zbavil služby a bol preradený nie do penzie, ale do výslužby. Jeho nástupcom sa stal superior Josef Vampola.⁴²

³⁸ Tamtiež

³⁹ Tamtiež

⁴⁰ Tamtiež

⁴¹ Tamtiež

⁴² ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 11. september 1925. Josef Vampola (1870 – 1936) počas 1. svetovej vojny pôsobil ako vojenský duchovný v nemocniciach a invalidovniach. V roku 1922 bol povýšený do hodnosti poľného superiora (podplukovníka duchovnej služby). Do výslužby odišiel v roku 1928.*

Ministerský predseda Antonín Švehla a minister Jan Šrámek vysvetlili vzniknutú situáciu vojenskému ordinárovi mons. Kordačovi. Kým Švehla odvolanie Bomberu interpretoval vo svetle znižovania počtov štátnych zamestnancov, Šrámek videl dôvod odvolania vo vnútornej politike vlády. Bolo však za každú cenu potrebné tmiť napätie medzi Vatikánom a československou vládou. Vzájomnému dialógu podľa Šrámka prekážal Bomberov prípad a ostentatívny odchod nuncia Marmaggiho do Vatikánu. Prvá prekážka bola s veľkým uspokojením najmä socialistického krídla odstránená zásahom vlády. Šrámek ešte navrhoval, aby sa mons. Bombera zriekol svojho úradu a aby tak nevyhrocoval už i tak značne zdevastované vzťahy medzi Svätou Stolicou a vládou. V takomto prípade by vláda nerobila ťažkosti s jeho menovaním napr. na tzv. „imperiálneho“ prepošta v Starej Boleslavi, s čím medzčasom súhlasil aj samotný Bombera.⁴³

Arcibiskup Kordač po vypočutí oboch mienok zaujal nasledovné stanovisko:

1. Arcibiskup nebude vyvíjať iniciatívu napriek faktu, že vláda postupuje nesprávne v duchu machiavelizmu.
2. Nemôže udeliť vládou menovanému Vampolovi, inak vynikajúcemu kňazovi rehole križovníkov, žiadnu jurisdikciu a neučiní z neho „substitúta“ generála Bomberu.

Chargé d'affaires Svätej Stolice Antonio Arata⁴⁴ však neodporúčal zrieknutie sa úradu vojenského generála a navrhol podať v Bomberovom prípade odvolanie proti neoprávnenému postupu ministerstva podľa direktív Svätej Stolice. Pri aktuálnej neprítomnosti nuncia považoval arcibiskupa Kordača za jediného mediátora v tejto kauze, ktorého Svätá Stolica poverí samotným vyriešením prípadu nezávisle od subjektívnej mienky Šrámka a ďalších takzvaných poradcov.⁴⁵

Mons. Bombera sa rozhodol, že proti rozhodnutiu ministra obrany podá protest na kompetentnom súde. Mal nádej, že jeho odvolanie bude úspešné.⁴⁶ Minister obrany však nenaliehal viac na svojich troch bodoch, z ktorých obviňoval Bomberu. Aby sa vyhol novému škandálu, ktorý by rozoberali všetky dobové periodiká, na návrh prezidenta Masaryka a parlament odporúčal biskupovi Bomberovi, aby od nového roka odišiel z armády z dôvodu choroby zaistiť mu verejné poďakovanie a pochvalu za službu v armáde.⁴⁷ Zmenu dôvodu jeho odchodu do výslužby totiž inicioval arcibiskup Kordač. Vojenský vikár horlivo hľadal iný

⁴³ *Tamtiež*

⁴⁴ Antonio Arata (1883 – 1948) pôsobil na apoštolskej nunciature v Prahe ako auditor (sekretár) a v rokoch 1925 – 1927 vo funkcii chargé d'affaires.

⁴⁵ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità*, 11. september 1925

⁴⁶ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità*, 17. september 1925.

⁴⁷ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera personale di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità*, 28. september 1925.

dôvod, ako ten spojený s Bomberovou cestou do Ríma, aby sa tak nedostal do konfliktu s ministerstvom obrany a nemusel obhajovať svojho generálneho vikára pred štátom.

Predseda parlamentu Švehla poveril ministra obrany Udržala, aby hľadal iné, t. j. vojenské dôvody prepustenia a tak zabezpečil náležitý a dôstojný odchod Bomberu z armády.⁴⁸ Minister obrany si 27. septembra 1925 predvolal mons. Bomberu a v prítomnosti dvoch generálov mu navrhol od 1. januára 1926 jeho odchod zo zdravotných dôvodov. Dôležité bolo, že mons. Bombera dovŕšil 4. decembra fyzický vek 55 rokov.

Mons. Bombera si vzal krátky čas na rozmyslenie. Oslovil arcibiskupa Kordača a vyslanca Aratu o ich názor. Arcibiskup Kordač mu navrhol akceptovať odchod zo zdravotných dôvodov. Vyslanec Arata považoval návrh ministra za priamy akt násilia a navrhoval uviesť pravé dôvody Bomberovej trvalej dovolenky. Sám sa však zriekol posudzovať kroky arcibiskupa a vojenského vikára v jednej osobe Kordača, ktorý sa nezastal svojho generálneho vikára. Arata nariadil Bomberovi, aby sa vyhol akémukoľvek rozhodovaniu v danom nespravodlivom obvinení a aby počkal na inštrukcie Svätej Stolice. Poznamenal, že minister obrany sľúbil legionárom a socialistom Bomberovu hlavu, a teraz z odstupom času chce dosiahnuť svoj cieľ bez toho, aby poskytol Svätej Stolicy dôvod protestovať a konať antagonisticky.⁴⁹

Štátny sekretár Svätej Stolice kardinál Gasparri odpovedal vo svojom liste mons. Aratovi takto: „Zdá sa nám prijateľný návrh mons. Bomberu ohľadne jeho dobrovoľného odchodu zo zdravotných dôvodov plne akceptujúc dve podmienky navrhnuté na konci tejto správy.“⁵⁰ Prvá podmienka sa týkala zabezpečenia kontinuity duchovnej služby a činnosti kléru v armáde, druhá sa týkala personálneho zaradenia mons. Bomberu.⁵¹ Svätá Stolica v tejto taktickej hre napokon ustúpila a pristúpila na kompromis navrhnutý vládou. I keď sa zdalo, že išlo o recipročne kompromisné vyriešenie prípadu Bombera, faktickým víťazom v kauze bola československá vláda, ktorá dosiahla svoje: vyradila provatikánsky ladeného a z jej pohľadu perfídneho generálneho vikára zo služieb štátu.

Bombera bol na základe zákona o štátnej službe zo 17. februára 1922 § 5 dňa 5. decembra 1925, kedy dosiahol služobný vek 55 rokov, prepustený do výslužby. Niekoľko dní predtým bol opätovne pozvaný na ministerstvo obrany, aby sa dobrovoľne zriekol úradu. To, ako mu bolo vlastné, opäť neurobil.⁵²

⁴⁸ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 28. september 1925.*

⁴⁹ *Tamtiež.*

⁵⁰ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Lettera del Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità a mons. Antonio Arata, 3. október 1925.*

⁵¹ *Tamtiež.*

⁵² ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 17. september 1925.*

5 UZAVRETIE KAUYZU BOMBERA

Vo chvíli, keď bol do výsluhového dôchodku poslaný mons. Bombera, v oficiálnom bulletine Ministerstva národnej obrady vyšlo menovanie vojenského kňaza Ignáca Medeka⁵³ za vojenského superiora (a generálneho vikára) a to bez predchádzajúceho súhlasu vojenského vikára arcibiskupa Kordača, pod ktorého jurisdikciu patrilo práve menovanie generálneho vikára. Svätá Stolica prostredníctvom vyslanca Aratu písomne nariadila pražskému arcibiskupovi, aby spomenutému kňazovi neudeľoval žiadne dočasné ani trvalé kánonické právomoci.⁵⁴ Po prípadoch Bomberu z roku 1922 a Vampolu z roku 1925 išlo už o tretí prípad, kedy bol menovaný generálny vikár bez vedomia kompetentnej cirkevnej autority. Na základe vlastných skúseností Antonio Arata beznádejne konštatoval: „Evidentne – na základe tejto skúsenosti – je zbytočné dúfať v zmenu v budúcnosti, v spôsobe postupu vládnych vojenských autorít ohľadne návrhov na úrad superiora či vojenského vikára. Je vylúčené, aby sa zakaždým, keď sa predpokladá konflikt s vládou hádzal piesok na jej vykonané kroky. Zdá sa, že nastal čas uvažovať o inej forme cirkevnej organizácie vojenského kléru spôsobom, aby bol vládnym autoritám zamedzený akýkoľvek vplyv v danej veci.“⁵⁵

Vyslanec Svätej Stolici Antonio Arata ako znalec miestnej cirkvi navrhol dve alternatívy:

a) Mons. Kordač ako vojenský ordinár pre celú Československú republiku by delegoval vhodného kňaza zvoleného z diecézneho (sekulárneho) kléru arcidiecézy, ktorý by vlastnil jurisdikciu nad celým vojenským klérom v republike. Ako delegát pre vojenský klérus by nemal priamy kontakt s vojenskými autoritami a vykonával by čisto duchovný a kontrolný úrad najmä nad správaním vojenského kléru. Nevyhnutné práva, povinnosti a inštrukcie vojenských duchovných pre duchovnú správu katolíckych vojakov v armáde by pravidelne podával vojenskému ordinárovi mons. Kordačovi.

Tento model mal viaceré nevýhody: vojenský delegát len ťažko mohol dohliadať na rôznych kaplánov roztrúsených v celej republike a následne s nimi komunikovať.⁵⁶

b) Nakoľko pražský arcibiskup, aj keď by akokoľvek chcel, neurobil prakticky nič pre úspešné vykonávanie povinností vyplývajúce z vlastného úradu vojenského ordinára, ako možná alternatíva by spočívala v poverení každého diecézneho biskupa, aby vymenoval delegáta alebo biskupského komisára s právomocami nad vojenským klérom dislokovaným na teritóriu jeho diecézy s povinnosťou periodicky podávať správy miestnemu ordinárovi a nunciatúre o stave vojenského kléru v hraniciach jeho diecézy.⁵⁷

⁵³ Mons. Ignác Medek (1872 – 1956) bol český katolícky vojenský duchovný, ktorý v rokoch 1925 – 1935 bol prednostom vojenskej duchovnej správy. Generálsku hodnosť získal v roku 1928.

⁵⁴ ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 4. január 1926.

⁵⁵ Tamtiež.

⁵⁶ Tamtiež.

⁵⁷ Tamtiež.

V jednotlivých diecézach pôsobilo iba niekoľko vojenských kaplánov, ktorí by boli podriadení pod právomoc biskupského komisára, nie pod právomoc superiora (generálneho vikára) sídliaceho v Prahe. Zjednodušila by sa matričná agenda a komunikácia s príslušným cirkevným ordinariátom. Biskupský komisár by mohol ľahšie poznať život, morálku a správanie vojenských kaplánov a udelil by im fakulty potrebné na vysluhovanie sviatostí medzi vojakmi. Takto by bola zabezpečená kontrola a starostlivosť o správne cirkevné vystupovanie, ktoré, zdá sa, nebolo vždy ideálne. Vojenský superior menovaný ministerstvom obrany by mal striktné vojenský úrad a poskytoval by fakulty pri vedení štátnych a civilných matrík vojenských osôb. Taktiež by bol zodpovedný za prekladanie vojenských kaplánov, určenie ich poslania a pod. Štátny sekretár Svätej Stolice navrhoval práve túto druhú alternatívu s kompetenciami miestnych ordinárov na vojenské osoby a kňazov, avšak najprv v mode *ad experimentum*.⁵⁸

Táto druhá propozícia, navonok zdanlivo komplikovaná na realizáciu, mala byť odporúčaná z dôvodu obmedzeného počtu vojenských kaplánov v Československu, ktorý sa pohyboval medzi číslom 35 – 36 kňazov dislokovaných takmer v každom meste.⁵⁹ V danej veci je potrebné podotknúť, že asi 20 vojenských kaplánov starajúcich sa o duchovnú službu vo vojenských nemocniciach boli pričlenení, t. z. boli vyčlenení z diecézneho kléru každého miesta a boli podriadení vlastnému ordinárovi, a následne dostali poverenie od ministerstva národnej obrany. Je pochopiteľné, že s týmto návrhom by museli súhlasiť samotní biskupi, ktorí mali o ňom diskutovať na najbližšom zasadaní biskupskej konferencie dňa 19. februára 1926, pričom v čo najskoršom čase by prezentovali svoje závery a konkrétne návrhy priamo konzistoriálnej kongregácii.⁶⁰

Prípád mons. Bomberu však nebol ukončený. Ohľadne jeho ďalšieho zaradenia vyslanec Arata navrhol tri možnosti:

1. bol by preradený do penzie a žil by súkromný život v ústraní s výsluhovým dôchodkom okolo 30.000 Kčs ročne. Nevlastnil by žiadny cirkevný úrad a mohol byť so všetkými biskupskými insígniami nápomocný pražskému arcibiskupovi pri rôznych príležitostiach. Táto alternatíva však mala veľký otáznik: biskupovi, ktorý bol mladý a na vrchole svojich fyzických síl, by sa mal nájsť stabilný cirkevný úrad,
2. mohol by byť vymenovaný za pomocného biskupa pražského bez patričnej mzdy (tú poberal ako výsluhový vojenský dôchodca) najmä po tom, čo jeden (nemeckej národnosti)

⁵⁸ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera personale di Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, a Antonio Arata, 30. apríl 1926.*

⁵⁹ *Na území Čiech, Moravy a Sliezska pôsobili vojenský kapláni v Prahe (6), v Plzni (1), v Hradci Králové (2), Litoměřiciach (1), Českých Budějoviciach (1), v Brne (3), Olomouci (1), Kroměříži (1) a v Opave (1). Na Slovensku a Podkarpatskej Ukrajine pôsobilo 118 – 19 vojenských kaplánov. ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 4. január 1926.*

⁶⁰ *Tamtiež.*

zo štyroch vtedajších pomocných pražských biskupov bol ťažko paralyzovaný. Problém bol však kánonický: takéto riešenie by bolo neprijateľné pre pražskú katedrálnu kapitolu, ktorá na svojom grémiu volila pomocných biskupov a v minulosti už nastali isté nezhody,

3. nakoľko mons. Bombera pôvodne patril do olomouckej arcidiecézy, mohol by byť menovaný kanonikom miestnej kapituly ako nástupca mons. Grimmensteina⁶¹ (Jonová, 2019) a taktiež by pôsobil ako pomocný biskup v tejto veľkej arcidiecéze. (Jonová, 2019)⁶²

Olomoucký arcibiskup mons. Prečan⁶³ však o menovaní Bomberu nechcel ani počuť. Miesto kanonika sľúbil istému kňazovi Světlíkovi, ktorý bol poslancom v parlamente za Československu stranu lidovou a nemohol tak rezidovať v olomouckej kapitule.⁶⁴

Štátny sekretár Svätej Stolice Gasparri odporúčal Aratovi, aby oslovil mons. Bomberu s možnosťou prevziať úrad pomocného pražského biskupa. Bombera by rád prijal tento úrad, avšak dodal, že by bolo vhodné poznať na predložený návrh názor arcibiskupa Kordača. Pražský arcibiskup absolútne odmietol návrh Svätej Stolice urobiť z Bomberu pomocného pražského biskupa. Kordač navrhol, aby sa Bombera stal prepoštom kolegiálnej kapituly v Starej Boleslavi, dokonca v danej veci už podnikol isté kroky. Mons. Bombera sa však vyjadril, že by radšej prijal miesto kanonika v Olomouci alebo miesto pomocného olomouckého biskupa pri arcibiskupovi metropolitovi Prečanovi. Podľa Aratových informácií však miesto pomocného biskupa v Olomouci mons. Prečan už chystal *in pectore* pre istého kanonika metropolitnej kapituly. Zdalo sa, že zaradiť mons. Bomberu na cirkevné miesto hodné jeho postaveniu a biskupskej hodnosti nebolo jednoduché. Vo všetkom ohľadne ďalšieho pôsobenia mons. Bomberu ako aj o jeho nástupcovi (protikánonicky vládou menovanom Ignácovi Medekovi), mala po vypočutí mienky Konferencie biskupov Československa posledné slovo Svätá Stolica, ktorá však nechcela konať unáhlene.⁶⁵

Dňa 22. februára 1926 mons. Bombera písomne vyjadril súhlas so svojim menovaním za kanonika-prepošta v Starej Boleslavi. Bol to návrh pražského arcibiskupa a ani mienka Svätej Stolice nebola opačná. V realizácii tohto návrhu stálo niekoľko ťažkostí či už politicko-cirkevného alebo kánonicko-civilného charakteru.

⁶¹ Josef Grimmenstein bol kanonik olomouckej kapituly. V roku 1924 po naliehaní koncilovej kongregácie a olomouckého arcibiskupa Prečana sa z dôvodu nerezidovania v kapitule ako aj jeho veľkopánskeho spôsobu života vzdal úradu kanonika. Viac k tejto téme pozri: JONOVÁ, J. Kauza Grimmenstein: rezignace olomouckého kanovníka a preláta Grimmensteina na kanonikát a jeho další působení. In: *Studia Theologica*, roč. 21, č. 2/2019, s. 97 – 121.

⁶² Je zaujímavé, že ak by bol vládou ako olomoucký kanonik, stratil by polovicu svojho výsluhového dôchodku, ktorá by bola kompenzovaná kánonickými benefíciami, Ak by vládou nebol uznaný, požíval by celý výsluhový dôchodok. Tamtiež.

⁶³ Leopold Prečan (1866 – 1947) bol od roku 1923 jedenástym olomouckým arcibiskupom a moravským metropolitom.

⁶⁴ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità*, 4. január 1926.

⁶⁵ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità*, 10. február 1926.

Čo sa týka politicko-cirkevných ťažkostí prepoštvstvo v Starej Boleslavi podliehalo v minulosti starobylému cisárskemu privilégiumu; menovanie prepošta zo strany Svätej Stolice schvaľoval cisár. Ak prípadné menovanie cisár neschválil, miesto prepošta sa považovalo za vakantné. Štátne orgány predpokladali, že toto privilégium údajne prešlo na vládu republiky.⁶⁶ Dňa 1. apríla prijal Beneš pražského arcibiskupa. Mons. Kordač vyjadril vôľu Svätej Stolice menovať Bomberu za spomínaného prepošta. Beneš však stroho odpovedal, že jeho menovanie nebude vládou uznané, odvolávajúc sa na staré patronátne právo prepoštstva v Starej Boleslavi.⁶⁷

Prekážky kánonicko-civilného charakteru spočívali v tom, že benefícium prepošta v Starej Boleslavi dostal po úspešnom konkurze jeden zo štyroch kandidátov. Nakoľko konkurz na toto benefícium bol vypísaný ešte v roku 1917, na základe platného kánonického aj civilného práva bolo potrebné vyhlásiť nový konkurz. Svätá Stolica by mohla v prípade mons. Bomberu. Bez ohľadu na civilné a miestne zákony dišpenzovať od vyhlásenia nového konkurzu. Avšak vláda by sa mohla opätovne odvolať na staré a už neplatné cisárske privilégium. Arata preto navrhol, aby arcibiskup Kordač vyhlásil nový konkurz. Mená kandidátov by ale neposlal – ako bol v minulosti zvyk – vláde, ale Svätej Stolici, ktorej by navrhol menovanie Bomberu.⁶⁸ Bolo však isté, že aj v tomto prípade by vláda reagovala podráždene.

Medzitým 18. apríla zomrel pomocný olomoucký biskup Wisnar.⁶⁹ O jeho miesto za zaujímal mons. Bombera a mienil sa tak vzdať kánonického benefícia. Avšak olomoucký arcibiskup Prečan sa postavil dôrazne proti prijatiu bývalého vojenského generálneho vikára do svojho kléru. O to bolo väčšie Aratovo prekvapenie Prečanovho odmietnutia: „*jeho nespravodlivé odmietnutie ukazuje na absenciu lásky voči biskupovi, ktorý sa chtiac-nechtiac stal obeťou hnevu voči Svätej Stolice a preto trpel – morálne – viac než trpel ktorýkoľvek iný biskup v republike.*“⁷⁰

Svätá Stolica súhlasila s tým, že mons. Kordač vyhlási nový konkurz, do ktorého sa prihlási aj mons. Bombera. Bez toho, aby bol vláde poslaný menoslov kandidátov a bez čakania na súhlas vlády by arcibiskup Kordač odoslal mená kandidátov konzistoriálnej kongregácii. Svätá Stolica tak vyberie vhodného kandidáta, teda Josefa Bomberu.⁷¹ Mons.

⁶⁶ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 20. apríl 1926.*

⁶⁷ *Tamtiež.*

⁶⁸ *Tamtiež.*

⁶⁹ *Karel Wisnar (1852 – 1926) bol profesorom dogmatiky, kanonik olomouckej kapituly, pomocný biskup a generálny vikár olomouckej arcidiecézy.*

⁷⁰ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 20. apríl 1926.*

⁷¹ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera personale di Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, a Antonio Arata, 6. máj 1926.*

Tak učinil a spolu s vyriešením menovania nového generálneho vikára zaslal príslušné listiny omylom na koncilovú kongregáciu. Tá však nedorozumenie ihneď vybadala a listinné materiály odovzdala kompetentnej kongregácii.⁷²

Mons. Josef Bombera bol apoštolskou bulou zo dňa 5. augusta 1926 menovaný za prepošta kapituly ctihodného kolégia sv. Kozmu a Damiána v Starej Boleslavi.⁷³ Reakcia vlády bola opäť nepochopiteľná. Aj keď akceptovala menovanie kandidáta Bomberu za prepošta kapituly v Starej Boleslavi, údajne ho chcela menovať za člena katedrálnej kapituly v Českých Budějoviciach, čo potvrdil českobudějovický biskup mons. Šimon Bárta.⁷⁴ Vláda preto považovala miesto prepošta pražskej kapituly stále za vakantné a žiadala arcibiskupa Kordača, aby podľa v tom čase už neplatného cisárskeho práva jej zaslal žiadosti na tento úrad aj s konkrétnymi návrhmi.⁷⁵

Na to nuncius mons. Marmaggi nariadil, aby Bombera kánonicky prebral prepošstvo v Starej Boleslavi obdobne, ako to bolo v prípade mons. Zapletala – prepošta Vyšehradu. V tom istom čase sa má zasláť menovacia bula miestnemu biskupovi.⁷⁶

Inštalácie do úradu sa však mons. Bombera nedožil. Zomrel na otravu krvi dňa 2. januára 1927 o piatej hodine ráno. Otrava bola údajne spôsobená podaním nesprávnych injekčných liečiv na prevenciu pred ochorením diabetes melitus. Arata bol osobne očitým svedkom tejto nešťastnej liečby vo chvíli, keď mu doručil menovací dekrét asistenta pápežského stolca⁷⁷ ako aj apoštolské požehnanie od Svätého Otca. Zomierajúci bol veľmi vďačný za prejavenú podporu v poslednom období: „*S veľkou zbožnosťou a povzbudením prijal počas krátkej choroby viac razy sväté sviatosti a s jasnou myslou odovzdal sa smrti. Ak mal v poslednom období života nejaké ľudské potešenie, bola to jedine morálna podpora Svätej Stolice v čase, keď ho po prenasledovaní, ktorých bol obeťou, takmer všetci opustili.*“⁷⁸

⁷² ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1923 – 1928. Sacra kongregazione del Concilio. Lettera al Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 13. november 1926.

⁷³ ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1927 – 1928. Dataria apostolica. Lettera personale a Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 11. august 1926.

⁷⁴ Šimon Bárta (1874 – 1940) bol od roku 1920 českobudějovickým sídelným biskupom.

⁷⁵ Ďalším príkladom protikatolíckej orientácie vlády bolo menovanie Antonína Mráza za dekana katedrálnej kapituly v Českých Budějoviciach, ktorého predtým menovala na rovnaký úrad aj Svätá Stolica. Vláda podala protest za „predchádzajúce menovanie A. Mráza zo strany Svätej Stolice na tú istú hodnosť, pretože také menovanie nemôže mať platnosť v štátnej sfére, pretože vláda Československej republiky bola vystavená nevedomosti.“ ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 6. september 1926.

⁷⁶ ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1923 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera personale di mons. Marmaggi a Antonio Arata, 2796/1926.

⁷⁷ Asistent pápežského stolca bol v minulosti titul udeľovaný biskupom, ktorí počas slávnostných ceremónií mohli stáť vedľa Svätého Otca. Títo biskupi sa stali pápežskou šľachtou a požívali benefíciá takmer ako kardináli. V neskoršom období išlo už len o čestné tituly. Pápež Pavol VI. vo svojom motu proprio Pontificalis Domus zo dňa 28. marca 1968 zreformoval alebo zrušil podobné tituly.

⁷⁸ ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1923 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 2. januára 1927.

Zvláštne pôsobí po strastiplnom skone mons. Bomberu vzniknutý problém spojený s úhradou poplatku za vydanie menovacieho dekrétu za prepošta Starej Boleslavi a za asistenta pápežského trónu. Bombera prakticky nestihol uhradiť poplatok Apoštolskej datárie pred svojim úmrtím, pretože menovací dekrét za prepošta, ktorý nadobudol platnosť prevzatím úradu, obdržal len niekoľko dní pred smrťou a úrad prepošta neprebral. Svätý Otec Pius XI. rozhodol, že tento poplatok uhradí jeho nástupca v úrade prepošta kapituly.⁷⁹ Menovací dekrét za asistenta pápežského trónu mal Bombera prevziať v deň prevzatia prepošstva. Poplatok mali uhradiť pozostalí príbuzní po mons. Bomberovi.⁸⁰ Napokon poplatok určený Apoštolskou datáriou Svätý Otec rodinným príbuzným veľkodušne odpustil.⁸¹

ZÁVER

Historik Martin Flosman vo svojej štúdií s názvom *S orlem i lvem. Příběhy českých vojenských duchovních v dramatech 20. století* nazval mons. Josefa Bomberu nechceným biskupom i generálom.⁸² (Flosman, 2019) Toto pomenovanie dobre vystihuje situáciu, v ktorej sa ocitol tento prelát. Na jednej strane opovrhnutý vládnyimi i vojenskými predstaviteľmi za svoju vernosť a oddanosť Svätému Otcovi, na druhej strane nepochopený a odmietnutý samotným českým episkopátom. Po jeho odchode do výsluhy sa síce vyriešil jeho vojenský status vrchného superiora a generála, avšak jeho cirkevno-kánonický stav vyriešila až Svätá Stolica, ktorá mu udelila úrad prepošta v Starej Boleslavi a to aj napriek až chronickej nevôli vtedajšej vlády. Toto napätie však hatilo aspoň akú-takú konštruktívnu komunikáciu medzi československou vládou a Vatikánom. Bez akejkoľvek irónie možno konštatovať, že tento spor ukončil všemohúci Stvoriteľ, ktorý uprostred vzájomných diplomatických tenzií si tohto šľachetného a verného biskupa povolal k sebe.

⁷⁹ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1923 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di mons. Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità*, 16. januára 1927. ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1923 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di mons. Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, a mons. Giuseppe Guerri a Dataria Apostolica*, 19. januára 1927.

⁸⁰ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1923 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di mons. Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, a mons. Antonia Arata*, 19. januára 1927.

⁸¹ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1923 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera personale di mons. Marmaggi a Antonio Arata*, 2796/1926.

⁸² Porov. FLOSMAN, M. *S orlem i lvem. 2. část. Příběhy českých vojenských duchovních v dramatech 20. století*. Praha: Epocha, 2019, s. 210 – 219.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- FLOSMAN, M. 2019. *Sorlem i lvem. 2. část. Příběhy českých vojenských duchovních v dramatech 20. století*. Praha : Epoque, 2019. 483 s. ISBN 978-7557-230-1.
- FRÝDL, D. 2010. Zrod církve československé husitské. In: *Husuvsbor.cz* [online] [cit. 20.01.2017]. Dostupné na internete: <http://www.husuvsbor.cz/?page_id=230>.
- JONOVÁ, J. 2019. Kauza Grimmenstein: rezignace olomouckého kanovníka a preláta Grimmensteina na kanonikát a jeho další působení. In: *Studia Theologica*, roč. 21, č. 2/2019, s. 97 – 121. ISSN 1212-8570. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.5507/sth.2019.003>>.
- LAŇKA, J., I. 2017. *Vojenská duchovní služba v československé armádě v letech 1918 – 1939 se zvláštním přihlédnutím k římskokatolické církvi*. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2017. 284 s.

Archívne pramene

Archivium Sanctae Sedis Roma, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari.

kpt. ThLic. PaedDr. PhDr. Tomáš HUŽA SchP, PhD.

vojenský dekan, externý spolupracovník Katedry spoločenských vied a jazykov

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

+421 960 422 424, +421 903 824 428

tomas.huda@aos.sk